

Mozaik-portré Benczúr Gyuláról és feleségéről

A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi Könyvtárában van egy alig ismert, nagyon érdekes gyűjtemény: a Magyar Asszonyok Könyvtára. Hatalmas könyvespolcokon sorakozik a mintegy négyezer kötetnyi könyv. Valamennyi női íróktól származik, vagy nőkről szól. Históriai, kulturális, filozófiai és pszichológiai munkákat, biográfiákat, memoirokat és más érdekességeket találunk ebben a könyvtárban, amelyhez hozzátartozik a „Magyar Asszonyok Levelesládája”. Gyönyörű, faragott fekete szekrényben őrzik ezeket a dokumentumokat: régi magyar asszonyok leveleiről készített másolatokat.

Ezt a nagyértékű, érdekes gyűjteményt Benczúr Gyuláné, Boldizsár Kata Piroska hagyományozta a Nemzeti Múzeumnak. Az erdélyi származású Boldizsár Kata Piroska, a budapesti Állami Tanítóképző tanára, 1892-ben ment férjhez az özvegyen maradt Benczúr Gyulához, az ezeréves Magyarország reprezentatív festőművészehez. 1888-ban kezdte gyűjteni speciális „női” könyvtárát. Emellett résztvett különböző kulturális akciókban: a Gyermekvédő Liga és a Házipari-Szövetség megalakításában, álnév alatt összeállította a Lotz-Albumot és a Petőfi-Almanachot. Összegyűjtötte, utóíráttal ellátta és kiadta Bethlen Kata grófnő leveleit a 18. századból. Rendkívüli szerénységére jellemző, hogy sohasem írta ki a nevét, csak B. K. szignummal jelezte munkáit és a Széchenyi Könyvtárnak ajándékozott gyűjteményt sem a neve alatt szerepeltette, hanem az ajándékozás így szólt: „Egy székes asszony a magyar asszonyoknak”.

Az ideális asszony

Benczúr Ida festőművésznő és Benczúr Gyula professzor, a nagy festőművész első házasságából származó gyermekei, a legmelegebb szeretettel beszélnek mostohaanyjukról, akit „mamának” neveznek.

— Gyermekkora óta a könyvet tekintette legjobb barátjának — mesélik róla —, nagy Goethe-tisztelő volt és így lett a weimari Goethe-Társaság kisszámú magyar tagjainak egyike. Apánknak 1920-ban bekövetkezett halála után teljesen visszavonult, csak férje emlékének és könyveinek élt.

— Végtelenül harmonikus házasságban éltek apánkkal. Mamánk — széleskörű kulturális elfoglaltsága mellett — kitűnő háziasszony és a leggondosabb anya volt. Minden tekintetben segítségére volt apánknak. Ha például valamelyik képhez egy bizonyos meghatározott színű drapéria kellett, addig járta a várost, amíg a megfelelő színű anyagot felkutatta. Ugy gondoskodott apánkról, hogy ő valóban kizárólag csak a festésnek élhetett.

Benczúr Gyula: a csodagyermek

Most Benczúr Gyulára terelődik a szó és gyermekei bájos anekdotákat mesélnek a nagy művésztől. Benczúr csodálatos emlékezőtehetségére jellemző a következő eset:

Benczúr Gyula Nyíregyházán született, de kétéves korában Kassára költözött a szüleivel. Amikor aztán a művész hetvenedik születésnapja alkalmából Nyíregyháza ünnepséget rendezett a tiszteletére, Bencs Kálmán polgármester kalauzolta el szülei egykori házához. Benczúr körülmézett és azt mondta:

— Amikor itt laktunk, akkor a templom jobbkez felől esett a házhoz, most pedig balról áll.

Bencs Kálmán ámulatlan hallgatta az emlékezőtehetségnek ezt a csodáját és elmondta, hogy időközben csakugyan áthelyezték a templomot. Nemcsak az ritkaság, hogy valaki harmincegy év után ilyen pontosan emlékezzék valamire, hanem még ritkább dolog, hogy kétesztendő kora előtti jelenségeket számontartson egy ember.

Csodagyerek volt Benczúr Gyula, akinek művészi tehetségét — hároméves korában vették észre, amikor krétával a padlóra rajzolta azokat a keresztelői, esküvői és temetési meneteket, amelyeket az ablakból figyelt meg, mert házuk a templom és a temető felé

vezető út mentén állott. Négyéves korában már „pénzt keresett” a művészetével... Negyvenkilencben történt, amikor orosz tisztek kvartélyozták be magukat szülei házába, hogy az egyik orosz úr lerajzoltatta a gyermekkel nagyapja portréját, a falon függő festmény alapján és elragadtatásban egy tubelt adott a rajzért a kis művésznek.

A gyermek Benczúr Gyula sohasem játszott a többi gyermekekkel, naphosszat csak rajzolt és festett. Szülei nem akarták, hogy ennyire magabazárkózott legyen és úgy akarták pajtások közé kényszeríteni, hogy elvették tőle a ceruzát és a papírost. A kis Gyula erre kiment a kertbe, letépett egy csomó virágot és aztán — virágszirmokból ragasztott össze képeket...

München és Budapest

Apja építésznek szánta, de aztán testvéreinek, Benczúr Józsefnek rábeszélésére beleegyezett, hogy festőnek menjen a fia. Arról volt szó, hogy vagy a bécsi, vagy a müncheni festőiskolába küldik tanulni. Benczúr Gyula hazafias érzésből nem akart Bécsben, a negyvenkilenc óta gyűlölt császárvárosban élni és ezért választotta tanulmányai színhelyéül a sokkal távolabb eső Münchent. Így került a Piloty-iskolába.

Münchenben vette feleségül 1873-ban Gabriel Max festőművész hugát, Lina Maxot. 1883-ban nagy örömmel tett eleget Trefort kultuszminiszter meghívásának és hazajött Budapestre, ahol a Mesteriskola igazgatója lett. A nyarat azonban ezentúl is kedvelt nyaralóhelyén, a Starhembergi-tó partján töltötte minden esztendőben.

Benczúr oeuvre-je az ezeréves Magyarország örömmámorát reprezentálja. Azt a gondtalan, boldog időszakot, amelyben az ország még nem érezte a közelgő katasztrófa előszelét. Élettől duzzadó képeinek ragyogásában a bőség, az öröm dalol. Históriai és antikvárium képein kívül nagyszámú portrét is festett Európa vezető egyéniségeiről.

Fejedelmi modellek

Többször festette Ferenc Józsefet, aki nagyon megszerette a művészt. Amikor az egyik alkalommal Benczúr kijelentette, hogy elkészült a képpel, az uralkodó sajnálkozó hangon mondta:

— Also Herr Professor, Sie brauchen mich nicht mehr!

Más alkalommal, amikor ugyancsak Ferenc Józsefet portretizálta, nagy zavarba jött a — papagája miatt. A borzas, szürke jószág ugyanis kétségbeesett tiszteletlenséggel rikácsolta rá az uralkodóra: „Du Spitzbub! Du dummer Kerl!...”

De a király jót nevetett a bohókás madár arroganciáján és kacagva mondta:

— Na, sowas hat mir noch niemand gesagt!

Erzsébet királynét kétszer festette le Benczúr Gyula. A királyné meleg szívére jellemző, hogy — tudva, hogy a művész kislány sarkalomban fekszik — sohasem mulasztotta el megkérdezni: „Hogy van a kislány?”

II. Lajos bajor király gyakran rendelt képeket Benczúr Gyulánál. A művészek általában nem szerettek a bajor királynak dolgozni, mert az mindig belebeszélte a munkájukba. Benczúr azonban nagy türelemmel viselte el a király szeszélyeit, pedig ugyan csak sok szekaturában volt része. Olykor ötször is visszaküldött az uralkodó egy képet, mert sohasem volt benne elég — két szín... Viszont annyira szerette a Benczúr által festett képeket — amelyek többek között a királyi „lever“-t, a „coucher“-t és az uralkodó kedvenc páváját ábrázolták —, hogy bárhová ment: a képeket ládába csomagolva magával vitte.

Benczúr emberi kvalitásai

Benczúr Gyula emberi kvalitásaira jellemző volt közismert személyes bátorsága és rendkívüli szerénysége. Személyes bátorsága főleg lovaglás közben tűnt ki. Szenvedélyes lovas volt és a legvadabb lovakat is könnyűszerrel betörte. Münchenben, ahol kedvesen

becézve „der kleine Ungar“-nak nevezték, amiért mindig zsinóros magyar ruhában járt, sokszor megcsodálták ezt a képességét.

1912-ben megvásárolt a nógrádmegyei Dolhány községben — amelyet később az ő tiszteletére Benczúrfalvának neveztek el — egy kis kúriát, néhány hold földdel. Itt érezte magát leginkább otthon és itt is temették el. Szerénységére jellemző, hogy nem fogadta el a főváros által előre felajánlott díszsírhelyet, sőt még partecédulát sem engedett küldetni. Így aztán, kívánsága szerint, egészen csendben temették el, családján kívül csak a falusi emberek kísérték koporsó-

ját. Szerénységét illusztrálja az is, hogy sohasem volt megalégedve alkotásaival és a legnagyobb dicséret, amellyel saját képét illette, annyi volt: „talán nem egészen rossz”. A benczúrfalvai kúriában eredeti állapotában, érintetlenül maradt Benczúr Gyula műterme és minden rávonatkozó emléktárgyat is ott gyűjtött össze a család. Ezenkívül még több nagyértékű eredeti Benczúr-képet őrznek, amelyek most Benczúr professzor szobáját díszítik. Végtelen kár, hogy ezek a nagybecsű műkincsek egy magánlakás falai között vannak és a nagyközönség nem gyönyörködhet bennük.

(r. m.)